

Jan Porstko-Prostyński

"Artemidio di Efeso geografo e
retore. Per la costituzione e
l'interpretazione del testo del Papiro
di Artemidoro", Benedetto Bravo,
"Zeitschrift für Papyrologie und
Epigraphik" 2009, Bd. 170, s. 43-63 :
[recenzja]

Przegląd Nauk Historycznych 9/2, 139-140

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

Benedetto Bravo, *Artemidoro di Efeso geografo e retore. Per la costituzione e l'interpretazione del testo del Papiro di Artemidoro*, „Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik” 170, 2009, s. 43–63

Prowizoryczne publikacje fragmentów geograficznego dzieła Artemidora z Efezu (ok. 100 r. przed Chr.) na podstawie niedawno odnalezionej papirusu (*P. Artemid.*) zawierającego fragmenty *Γεωγραφουμενα* i, co bardzo istotne, również mapę, rozpoczęte w roku 1998 (Claudio Gallazzi, Bärbel Kramer, *Artemidor in Zeichensaal. Eine Papyrusrolle mit Text, Landkarte und Skizzenbüchern aus späthellenistischer Zeit*, „Archiv für Papyrusforschung” 44, 1998, s. 189–208), w roku 2008 uwieńczone zostały ogłoszeniem *editio princeps* (C. Gallazzi, B. Kramer, S. Settis *et alii*, *Il Papiro di Artemidoro* [P. Artemid.], Milano 2008)¹. Wprawdzie autentyczność *P. Artemid.* od początku kwestionował włoski badacz L. Canfora uważając papirus za fałszerstwo z końca wieku XIX, którego autorem miałby być sławny fałszerz Constantinos Simonidis (L. Canfora, *The True History of the So-called Artemidorus*, Bari 2007 i późniejsze publikacje), ale na ogół – na tym etapie dyskusji – przeważa pogląd o autentyczności papirusu.

Finalne wydanie tekstu, mimo potężnego wysiłku włożonego przez edytorów w ustalenie tekstu Artemidora, zdaniem Bravo „nie w pełni osiągnęło swój cel. Mnóstwo zostało zrobione, zrobione świetnie, ale niemało zostaje do zrobienia” (s. 43). Celem jego bardzo wnikliwych uwag jest zarówno konstytucja samego tekstu, jak i jego interpretacja. Bravo sugeruje, że traktat geograficzny Arte-

¹ Krytyczna edycja wszystkich znanych fragmentów Artemidora z Efezu jest zapowiadana przez wydawnictwo *Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum*.

midora napisany został prozą retoryczną o wiele bardziej wyszukaną niż proza, którą posługiwał się Strabon. Artemidor, podobnie jak Polibiusz, w przeciwieństwie do wielu innych autorów hellenistycznych adresował swe dzieło zarówno do Greków, jak i Rzymian. W interpretacji Bravo *P. Artemid.* jest kopią traktatu geograficznego Artemidora, zawierającą liczne defekty, po części zawinione przez kopistę, a po części przez interwencje „mało inteligentnego” korektora. Wiele z tych błędów, głównie ortograficznych i zwykłych lapsusów zostało dostrzeżone i poprawione przez wydawców. Studium Bravo proponuje dalsze koniektury, zwłaszcza poprawki tych defektów, które prowadzą do wypaczenia sensu myśli Artemidora. Niesłuchanie erudycyjne filologicznie emendacje Bravo dotyczą i tzw. *prooemium* i opisu Iberii/Hispanii, idą one w dziesiątki i bez ich uwzględniania jakakolwiek lektura i wykorzystywanie *P. Artemid.* w badaniach historycznych nie byłyby możliwe. Nie oznacza to jednak, że wszystkie jego emendacje są ostateczne, niektóre wydają się mieć raczej charakter propozycji do dalszej dyskusji, gdyż bardzo głęboko ingerują w przekazany tekst.

JAN PROSTKO-PROSTYŃSKI

UNIwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Amin Benaissa, *Sixteen Letters to Agoranomi from Late First Century Oxyrhynchus*, „Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik” 170, 2009, s. 157–185

W Oxyrhynchos, „mieście papirusów”, wśród wielu innych dokumentów odnaleziono również serię oficjalnych listów kierowanych do urzędników miejskich zwanych *agoranomi*. Pochodzą one z lat 70–100 po Chr. i nie mają dokładnych paraleli w innych miejscach *Imperium Romanum*. Dwadzieścia dwa listy były już publikowane, ale pozostałe osiemnaście znano dotąd tylko z *descripta* w drugim i trzecim woluminie papirusów z Oxyrhynchos (*P. Oxy.* II i III). W ramach tych deskrypcji „listów do agoranomów” wydawcy tych papirusów, B.P. Grenfell i A.S. Hunt, zaferowali tylko streszczenie ich treści i okazjonalnie transkrypcję godnych uwagi nazw, słów czy całych fraz. Obecnie Benaissa publikuje po raz pierwszy te *inedita*, z wyjątkiem dwóch, *P. Oxy.* II 340 (*descr.*), którego autor nie zdołał na podstawie digitalnego skanu zadowalająco odczytać